

هەریمه‌کان

له حکومهتی فیدراڵیدا!

حکومهتی فیدراڵی پیکدیت له‌چەند هەریمیکی. بۆمۆونه، وڵاته یه‌کگرتوو‌ه‌کانی ئەمریکا که پیکهاتوو له ۴۹ هەریم. وڵاتی هیند که له ۱۶ هەریم پیکهاتوو، وڵاتی سویس که له ۲۳ هەریم پیکهاتوو. هەر نیوچه‌یه‌ک هەریمیکی تایبه‌تی سنوورداری دیاریکراوی خۆی هه‌یه و نابێ هیچ پارچه‌یه‌کیان لێ جیا‌ب‌ب‌یت‌ه‌وه و بخر‌یت‌ه‌سه‌ر هەریمیکی دیکه‌وه، یان ناکر‌یت به هەریمیکی دیکه. (نابیت هەریمی تازە لێ درووست ب‌ب‌یت). هەر هەریمیکی دەست‌و‌وریکی بۆخۆی داده‌نی که له گەڵ بارودۆخی هەریمه‌که‌ی خۆیدا گونجاو ب‌ب‌یت. ده‌ب‌ب‌یت له دەست‌و‌وری هەر هەریمیکیدا، هەندێ دەست‌و‌وری بناخه‌یی ره‌چاو‌یک‌ر‌یت و، هەر هەریمیکی ده‌سته‌یه‌ک یاسازان ده‌ست‌نیشان ده‌کا که به‌شێوه‌ی «یه‌ک ئەنجومه‌نی»، یان «دوو ئەنجومه‌نی». حکومه‌تی هەریمه‌که به‌رپر‌سیاره به‌رام‌به‌ر په‌رله‌مانی نیو‌خۆیی و ده‌سه‌لاتی داد‌گه‌ری.

داب‌ه‌ش‌کردنی ده‌سه‌لات

له‌نیوان ده‌سته‌ی نیوه‌ندی و هەریمه‌کاندا!

داب‌ه‌ش‌کردنی ده‌سه‌لات له‌نیوان ده‌سته‌ی نیوه‌ندی و هەریمه‌کاندا به‌سێ ر‌یگه و ش‌ی‌و‌ه‌ده‌ب‌ب‌یت:

۱- ئەو نیوچه‌یه‌ی ژێر‌ده‌سه‌لاتی ده‌سته‌ی نیوه‌ندی ده‌ب‌ب‌یت، ناچ‌یته ژێر ده‌سه‌لاتی ده‌سته‌ی هەریمه‌کانه‌وه. که‌م و کورتی ئەم ر‌یگه‌یه ئەوه‌یه. ئەم ر‌ژیمه ش‌ی‌وه‌یه‌کی کۆنه و به‌سه‌ر‌چووه، چونکه کۆمه‌ل له گۆزاندایه و گه‌ل‌یک‌کاری نوێ رووداده‌ت که له بیر‌ی یاسادانه‌دا نییه - کات‌یک ده‌ست‌و‌ور داده‌نی. له‌و کاته‌شدا ده‌ب‌ب‌یت ب‌گه‌ر‌پ‌ن به‌ شوێن

ده‌سه‌لات‌یک‌دا که ئەم کاره‌نوێیه ر‌یک‌ب‌خات و بی‌گونج‌ی‌ن‌ی. ۲- له دەست‌و‌وردا دیاریکراوه که ئەگه‌ر کار‌یک له هەریمیکیدا رووب‌دات، هەریمه‌کان به‌و‌کاره هه‌له‌سه‌ستن، ئەوا ده‌چ‌یت‌ه تایبه‌ته‌ندی ده‌سته‌ی نیوه‌ندی‌یه‌وه. ئەم ر‌یگه‌یه زۆر له ده‌وله‌ته فیدرا‌لییه‌کان پ‌ب‌ی ر‌ازی ن‌ب‌ن، چونکه ده‌سه‌لات و تایبه‌ته‌نی ده‌سته‌ی نیوه‌ندی زیاد ده‌کات له‌سه‌ر ح‌ی‌ساب‌ی تایبه‌ته‌ندی هەریمه‌کان. ۳- له ده‌سه‌ت‌و‌وردا وا ده‌ست‌ن‌ی‌شان‌کراوه، هەر کار‌یک له‌چوار‌چ‌وه‌ی ده‌سته‌ی نیوه‌ندی‌دا دیاری نه‌کر‌اب‌یت، ده‌چ‌یت‌ه تایبه‌ته‌ندی هەریمه‌کانه‌وه. ئەم ش‌ی‌وه ر‌ژیمه به‌لای حکومه‌ته فیدرا‌لییه‌کانه‌وه باش‌تر و په‌سند‌تره، چونکه ئەمه ده‌ب‌ب‌یت هۆی پاراستنی سه‌ره‌به‌خۆیی هەریمه‌کان و ده‌پار‌یز‌ر‌ین له‌وه‌ی که ده‌سته‌ی نیوه‌ندی، ده‌سه‌لاتی خۆی به‌سه‌پ‌یت‌ن به‌سه‌ر هەریمه‌کاندا.

ئوه‌ی ت‌ب‌ب‌ینی ده‌کر‌یت له ر‌یک و پ‌یک کردنی پ‌ت‌وه‌ندی نیوان ده‌سته‌ی نیوه‌ندی و هەریمه‌کاندا، ئەوه‌یه که ده‌سه‌لات، چۆن دابه‌ش ب‌کر‌یت له‌نیوان حکومه‌تی نیوه‌ندی و هەریمه‌کاندا؟! ل‌ی‌سه‌دا ده‌ل‌ی‌ن: هەرچی چۆن‌یک ده‌سه‌لات‌دار‌یتی دابه‌ش ب‌کر‌یت له‌نیوان حکومه‌تی نیوه‌ندی و هەریمه‌کاندا، هەر حکومه‌تی نیوه‌ندی ر‌اده‌و ئاستی ده‌سه‌لاتی سیاسی به‌ه‌ی‌ز‌تر ده‌ب‌ب‌یت له ده‌سه‌لاتی هەریمه‌کان و، ئەوه‌ش له‌و خ‌ا‌ن‌ه‌ی خ‌وار‌ه‌دا ده‌رده‌که‌و‌یت:

۱- ئەگه‌ر جیا‌وازی هه‌بو‌و له‌نیوان یاسای فیدرا‌لی و هەریمه‌کاندا، ئەوا یاسای فیدرا‌لی ج‌ی‌به‌ج‌ی ده‌کر‌یت. ۲- حکومه‌تی فیدرا‌لی هه‌له‌سه‌ستی به‌ نیو‌پ‌ر‌ب‌کردنی نیوان حکومه‌تی فیدرا‌لی هەریمه‌کان، ئەوه‌ش له‌ر‌یگه‌ی ده‌سته‌ی داد‌گه‌ری فیدرا‌لییه‌وه ده‌ب‌ب‌یت.

ئەم ده‌سته‌یه‌ش سه‌ره‌خۆن، به‌لام له‌گه‌ڵ ئەوه‌شدا له‌ژێر‌ده‌سه‌لاتی حکومه‌تی فیدرا‌لی‌دا.

۳- هەر هەریمیکی ده‌ست‌و‌وریکی تایبه‌تی بۆخۆی داده‌نی که له گه‌ل‌یدا ب‌گونج‌ی، به‌لام ده‌ب‌ب‌یت ئەو ده‌ست‌و‌وره ت‌ب‌ب‌ینی هه‌ند‌یک بیروباو‌ه‌ری گ‌شتی ب‌کات که له ده‌ست‌و‌وری حکومه‌ته فیدرا‌لییه‌که‌دا هاتوو،

۴- ده‌سته‌ی نیوه‌ندی له‌کاتی شه‌ر و کاتی سه‌ره‌له‌دانی ک‌ی‌شه‌ی ئابو‌ور‌یدا، ده‌سه‌لاتی تایبه‌تی خۆی هه‌یه و ده‌توان‌یت ده‌ست‌ب‌خاته نیو کاروباری نیو‌خۆی هەریمه‌کانه‌وه.

۵- دیارده‌یه‌کی سیاسی گ‌ر‌نگ هه‌یه که نو‌سه‌ر و یاسادانه‌ره‌کان بایه‌خ‌یان دا‌وه‌پ‌ب‌ی، ئەوه‌ش ئەوه‌یه، تا پ‌ت‌وه‌ندی حکومه‌تی نیوه‌ندی به‌ه‌ی‌ز‌ب‌یت له‌گه‌ڵ ده‌وله‌ته بیگانه‌کاندا، هەر به‌و‌ب‌ب‌یه‌ش، ده‌سه‌لاتی له‌سه‌ر هەریمه‌کان به‌ه‌ی‌ز‌تر ده‌ب‌ب‌یت.

چ جیا‌وازییه‌ک هه‌یه له‌نیوان ر‌ژیمی فیدرا‌لی و کۆنفیدرا‌لی؟

حکومه‌تی کۆنفیدرا‌لی له‌چەند ده‌وله‌ت‌یک پ‌یک‌د‌یت، له‌گه‌ڵ یه‌ک‌د‌یدا ر‌یک‌ده‌که‌ون به‌پ‌ب‌ی په‌مانی ده‌وله‌تان بۆ دامه‌زراندنی ده‌سته‌یه‌کی هاو‌به‌ش که ده‌سه‌لاتی سیاسی تایبه‌تی ده‌در‌ت‌ی، به پ‌ب‌ی ئەوه چاود‌پ‌یری سیاسه‌تی ده‌وله‌ته ئەندامه‌کان ده‌کات له‌و یه‌ک‌گرتنه‌دا.

ده‌سته‌ی په‌مانه‌سته‌نه‌کان ئەم تایبه‌ته‌ندی‌مانه‌ی ت‌ب‌دا‌یه:

۱- پایه‌دار‌یتی نیوه‌وله‌تانی نییه، هەرچه‌نده بایه‌خی سیاسی هه‌یه بۆ ر‌ی‌ن‌و‌ت‌ن‌یک‌کردنی سو‌پ‌ایی ده‌وله‌ته ئەندامه‌کان.

۲ هیچ ده‌سه‌لات‌یک نییه بۆ سه‌ر

گه‌لانی ده‌وله‌ته ئەندامه‌کان

۳- هیچ ده‌سه‌لات‌یک نییه بۆ سه‌پاندنی پر‌باره‌کانی، ته‌نیا ده‌سه‌لاتی

هه‌یه به سه‌ر "بۆ لایه‌ره ۱۸"